

5. Уткин Э.А. Риск-менеджмент / Э.А. Уткин. – М.: Экмос, 1998. – 288 с.
6. Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения: [учеб. пособие] / В.М. Гранатуров. – М.: «Дело и Сервис», 1999. – 112 с.
7. Макаренко И.О. Учет факторов экономического риска при принятии решений на предприятии / И.О. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №1. – С. 69–75.
8. Устенко О.Л. Теория экономического риска: моногр. / О.Л. Устенко. – К.: МАУП, 1997. – 164 с.
9. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент / И.Т. Балабанов. – М.: «Финансы и статистика», 1996. – 192 с.
10. Черкасов В.В. Проблемы риска в управленческой деятельности: моногр. / В.В. Черкасов. – К.: «Ваклер», «Рефл-бук», 1999. – 288 с.
11. Вітлінський В.В. Ризик у менеджменті / В.В. Вітлінський, С.І. Наконечний. – К.: ТОВ «Борис-фен – М», 1996. – 336 с.
12. Івченко І.Ю. Економічні ризики: навч. посібник / І.Ю. Івченко. – К.: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 304 с.
13. Воробьев С.Н. Управление рисками в предпринимательстве: моногр. / С.Н. Воробьев, К.В. Балдин. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2006. – 772 с.
14. Цопа Н.В. Сущность и особенности идентификации факторов риска в сфере услуг / Н.В. Цопа // Экономика и управление. – 2010. – № 4. – С. 67–71.

УДК 330. 322. 341.1: 664 (477)

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Зернюк О.В., Заїка О.С

Проведено загальний аналіз здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності на підприємствах харчової промисловості України. Виявлено основні причини зниження рівня інвестиційно-інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання та визначені можливі шляхи його підвищення.

Ключові слова: *інвестиційна діяльність, інноваційна діяльність, джерела інвестиційних ресурсів, харчова промисловість.*

Загальновідомим і доведеним є той факт, що в складних, ринкових умовах господарювання важливою умовою розвитку економіки України є ефективне ведення інвестиційно-інноваційної діяльності як на макро-, так і мікрорівні, що дозволить суттєво підвищити конкурентоспроможність продукції вітчизняних підприємств, підвищити ефективність використання ресурсів та покращити соціально-економічне становище суб'єктів господарювання. Вступ України до СОТ – ще одна причина яка зумовлює необхідність проведення оцінки інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств, особливо харчової промисловості.

Дослідженню проблем інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку провідних секторів економіки, зокрема харчової промисловості, присвячено низку наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених та дослідників, зокрема праці Л.І.Федулової з проблем формування інвестиційних ресурсів для структурно-технологічної модернізації харчової промисловості України, яка б відповідала вимогам постіндустріального суспільства [5].

Дослідження щодо пошуку резервів зростання ефективності діяльності підприємств харчової промисловості; розроблення ефективного організаційно-економічного механізму у продовольчій сфері з урахуванням технологічних особливостей виробництва харчових продуктів; підвищення

ефективності інноваційного потенціалу галузі за рахунок залучення додаткових інвестицій та всебічне вивчення проблем наукового забезпечення харчової промисловості – тематика останніх публікацій Л.В.Дейнеко [5]. Актуальність яких полягає у сучасному та динамічному осмисленні процесів, які відбуваються в сфері виробництва харчових продуктів, своєчасному реагуванні на виклики ринкового суспільства та наданні вагомих наукових та практичних рекомендацій щодо пошуку нових потенційних джерел інвестиційних ресурсів для забезпечення економічного зростання галузі та підвищення добробуту населення в цілому.

Мета статті – оцінка загального стану інвестиційно-інноваційної діяльності на підприємствах харчової промисловості України.

Проблеми залучення інвестиційних ресурсів, спрямованих на забезпечення активізації інноваційних процесів у харчовій промисловості, також розглядають Д.Крисанов, К.Бужимська [4]. Ці ґрунтовні наукові розробки, в яких узагальнюється позитивний досвід модернізації та інноваційно-технологічного розвитку окремих галузей реального сектору економіки за рахунок побудови ефективної системи інвестування, слугують орієнтиром у вивченні проблеми інвестиційного забезпечення підприємств.

Погоджуючись з думкою Рудченка В.В., про важливість при здійсненні інноваційної діяльності в харчовій промисловості, враховувати весь спектр можливих джерел формування інвестиційних ресурсів для фінансування інновацій, який включає три основні групи: власні, залучені та позичені, можна відобразити конкретні джерела інвестиційного капіталу в межах цих трьох груп (рис. 1).

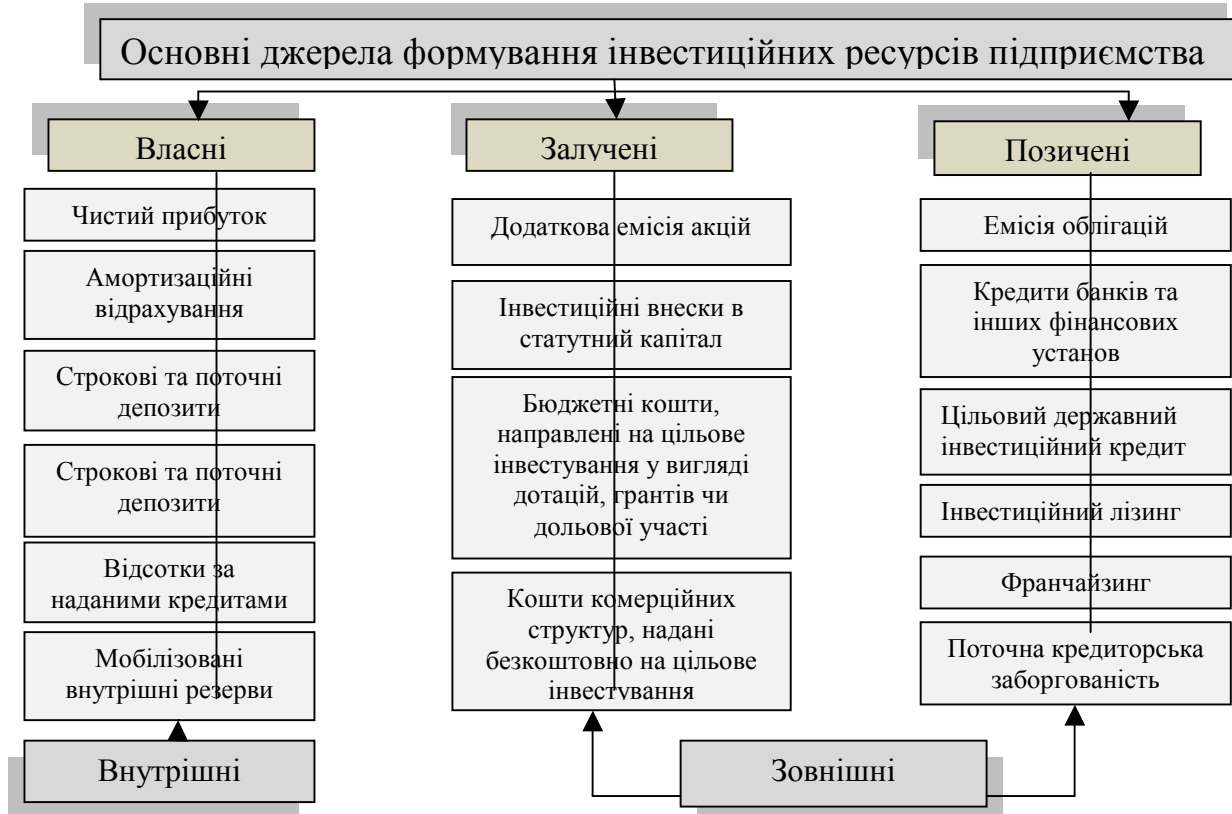

Рис.1. Джерела фінансування інвестиційної діяльності підприємств [5, с. 117]

Як правило, структура джерел фінансування інвестиційної діяльності змінюється залежно від фази ділового циклу підприємств: частка внутрішніх джерел знижується в періоди пробудження та підйому, коли підвищується інвестиційна активність, і зростає в періоди економічного спаду, що зумовлено зменшенням масштабів інвестування, скороченням пропозиції грошей та подорожчанням кредитних ресурсів. Крім того, співвідношення між внутрішніми та зовнішніми джерелами фінансування інвестицій у кожному конкретному випадку різне і залежить від трьох основних факторів: інвестиційних можливостей самого підприємства; привабливості самого ринку; організації залучення інвестицій [5, с. 117].

Харчова промисловість України поправу є одним із системоутворюючих елементів національ-

ної економіки, на сьогодні вона входить в першу п'ятірку галузей по наповненню державного бюджету, посідає друге місце (після металургії та оброблення металу) за обсягами виробництва продукції у структурі промислового виробництва України.

За даними Державного комітету статистики [3] протягом останнього десятиліття харчова промисловість забезпечує одні з найвищих темпів росту обсягів виробництва продукції серед інших галузей економіки (рис. 2), незмінно входячи в трійку лідерів (разом з машинобудуванням та металургією).

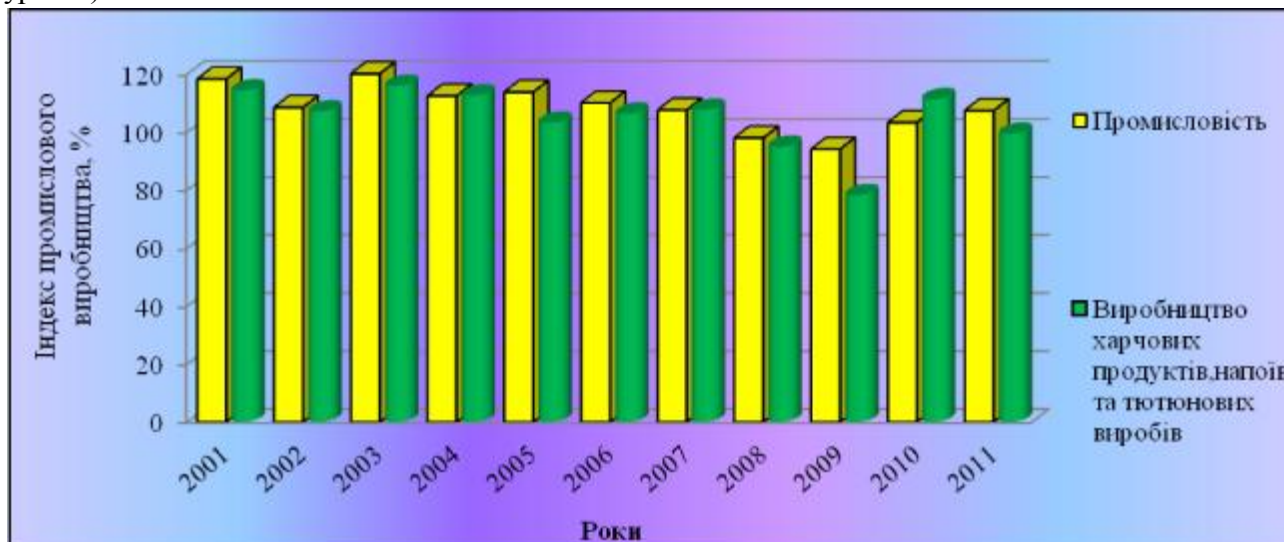

Рис. 2. Індеси промислового виробництва за 2001–2011 рр.

Однак, як видно з рисунку 2 у 2008 році (вперше з 2001 року) у харчовій промисловості спостерігається різке падіння виробництва, інформаційні джерела Держкомстату України у 2008-2009 роках зафіксували зниження обсягів виробництва харчової продукції до 94,8 та 78,1% відповідно. В 2010 році відбулося певне пожвавлення (111,2 %), але вже на кінець 2011 року знову різкий спад – 99,3%.

Причини такої ситуації різні: по-перше, це прояви загальної фінансово-економічної кризи в країні, що призвели до зниження купівельної спроможності населення, по-друге, це ускладнення доступу компаній до банківських кредитів, по-третє, скорочення інвестицій у галузь та згортання програм її інноваційного розвитку і модернізації, що є неприпустимо в динамічних, ринкових умовах господарювання.

За офіційними даними Державного комітету статистики [3], динаміка впровадження інновацій на промислових підприємствах України, наведена у таблиці 1, свідчать про поступове скорочення реалізації інноваційної продукції за останні десять років.

Таблиця 1

Динаміка впровадження інновацій на промислових підприємствах

Роки	Питома вага промислових підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів	у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво нових видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2001	14,3	1421	469	19484	610	-
2002	14,6	1142	430	22847	520	7,0
2003	11,5	1482	606	7416	710	5,6
2004	10,0	1727	645	3978	769	5,8
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2006	10,0	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	642	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	4,1

За період 2001-2010 років ситуація в інноваційній сфері суттєво погіршилась, питома вага промислових підприємств, що впроваджували інновації на кінець 2005 року порівняно з 2001 роком скоротилась на 6,1%, деяке поживавлення спостерігається на протязі 2006-2010 років, але рівня 2001 року (14,3%) все ж досягнуто не було.

За даними цієї таблиці також видно, що за останні десять років суб'єкти господарювання в промисловості більшу увагу стали приділяти впровадженню нових технологічних процесів (від 1421 процесів у 2001 р. до 2043 процесів у 2010 р.), зокрема маловідходних і ресурсозберігаючих, що є значним кроком вперед на тлі бурхливого науково-технічного прогресу.

Але досить негативним фактом є те, що внаслідок впровадження інновацій в технологічні процеси, відсутності збалансованості інноваційно-інвестиційної діяльності істотно скоротився обсяг освоєних виробництвом нових видів продукції, якщо на кінець 2001 року обсяг освоєних виробництвом нових видів продукції склав 19484 найменування, то вже на кінець 2010 року всього 2408 найменування.

Для наочності на графіку 3 представимо динаміку кількості інноваційно активних промислових підприємств України впродовж 2001-2010 років, в тому складі безпосередньо суб'єктів господарювання харчової промисловості [3].

Рис. 3. Динаміка кількості інноваційно активних промислових підприємств в Україні

За офіційними даними Держкомстату [3], за останні десять років, динаміка інноваційно активних господарюючих суб'єктів є невтішною так, якщо в 2001р. інноваційною діяльністю у промисловості займалося 1697 підприємств, (або 18% від загальної їх кількості), то у 2007р. – 1472 підприємства (або 14,2%), а вже на кінець 2010 р. – 1462 (або 13,1%) підприємства.

У 2006 р. спостерігався мінімальний рівень інноваційної активності промислових підприємств, лише 11,2% від загальної їх кількості займалися інноваційною діяльністю, в 2007 р. кількість інноваційно-активних підприємств зросла на 31,6% до 1472 одиниць, що однак у відсотковому співвідношенні до загальної кількості промислових підприємств на 3,8% менше порівняно з 2001р. Особливо загрозово такий рівень інноваційної діяльності в промисловості виглядає на фоні стратегічних цілей європейської інтеграції України.

Стосовно інноваційної активності суб'єктів господарювання безпосередньо харчової промисловості, картина залишається не змінна. Впродовж 2001-2006 років спостерігається їх значне скорочення майже впововину, з 527 підприємств у 2001 р. до 243 у 2006 р., на протязі 2007-2010 років їх кількість залишалась відносно стабільна в межах від 309 до 352 інноваційно активних господарюючих суб'єктів.

Для порівняння відмітимо, що серед країн Європейського Союзу мінімальні показники інноваційної активності мають Португалія – 26% та Греція – 29%, тобто більше ніж в 1,5 рази вищі, ніж в Україні. А у порівнянні з країнами-лідерами у цій галузі, такими як Нідерланди (62%), Австрія (67%), Німеччина (69%), Данія (71%) та Ірландія (74%), розрив становить 3-4 рази [3].

Головною проблемою такого низького рівня інноваційної активності на промислових підприємствах (зокрема і в харчовій промисловості) є обмеженість грошових ресурсів, в той час коли проведення ефективної інноваційної діяльності вимагає значних фінансових вкладень, та низький рівень системи стимулювання інноваційної діяльності. Висловимо припущення, що це може також бути наслідком нехтування інноваціями як джерелами збільшення прибутковості господарювання.

На основі даних Державного комітету статистики [3] розглянемо джерела та динаміку формування інвестиційних ресурсів для інноваційної діяльності суб'єктів господарювання харчової промисловості України на протязі 2001-2010 років (табл. 2)

Таблиця 2

Джерела та динаміка інвестування інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості України

Рік	Загальна сума інвестицій	У тому за рахунок коштів:			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інших джерел
		млн., грн.			
2001	1971,4	1654	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93	130	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160	5211,4	114,4	176,2	658
2007	10850	7999,6	114,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127	1512,2	1140,6
2010	8045,5	4775,5	87	2411,4	771,9

Таким чином, з даної таблиці чітко видно, що впродовж 2001-2008 років динаміка загального обсягу інвестицій в інновації постійно мала стабільну тенденцію до збільшення, з 1971,4 млн. грн. в 2001 р. до 11994,2 млн. грн. в 2008 р. Але вже на кінець 2009 року Держкомстатом було зафіксовано різкий їх спад до 7949,9 млн. грн., внаслідок зменшення потоку інвестицій як з власних джерел інвестиційних ресурсів, державного бюджету так і інших джерел фінансування.

У 2010 році за рахунок вкладення інвестицій іноземними інвесторами ситуація дещо покращилась, загальний обсяг інвестицій на кінець року склав 8045,5 млн. грн., але тут насторожує інший факт, суттєве зменшення впродовж 2009-2010 років інвестицій з держбюджету у порівнянні з 2008 роком на 249,9 млн. грн., коли у більшості країн світу основними джерелами інвестування інноваційної діяльності є бюджетні кошти, що лімітуються у законодавчому порядку.

Розглядаючи окремо загальний обсяг інвестицій в промисловість України і безпосередньо в харчову промисловість ми спостерігаємо приблизно таку ж динаміку їх зміни впродовж 2001-2010 років (рис. 4). Тобто, стрімке збільшення інвестиційного потоку в галузь до 2008 року, і поступове його зменшення впродовж 2009-2010 років.

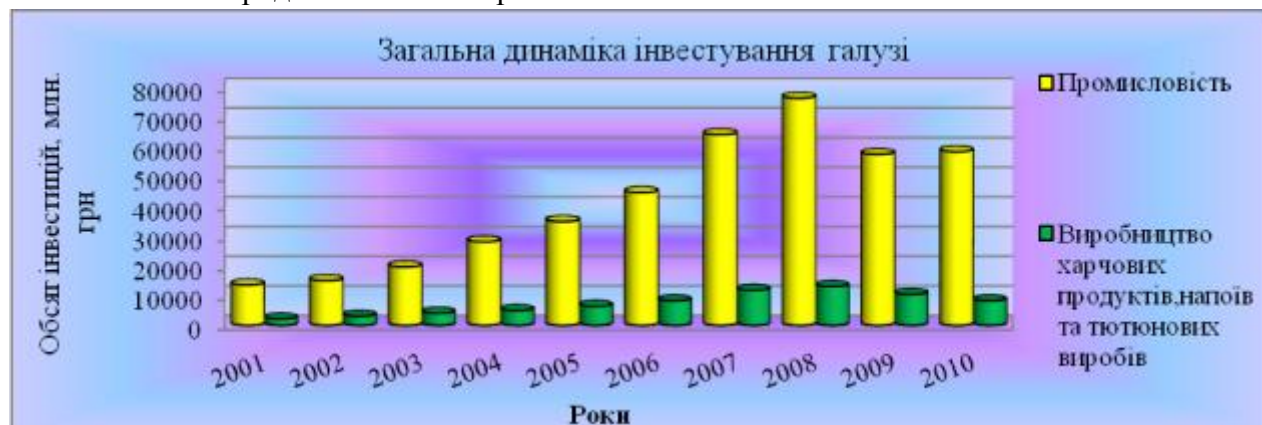

Рис. 4. Загальна динаміка інвестування галузі

При здійсненні аналізу джерел формування інвестиційних ресурсів галузі можна констатувати, що основним джерелом інвестування інноваційної діяльності промислових підприємств впродовж 2001-2010 років є власні кошти, приблизно 60-65% від загального обсягу інвестицій, що суттєво знижує рівень конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Загальна картина джерел формування інвестиційних ресурсів господарюючих суб'єктів України за 2005-2010 роки представлена на рисунку 5.

Рис. 5. Джерела формування інвестиційних ресурсів господарчих суб'єктів України

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши загальний стан інвестиційно-інноваційної діяльності на підприємствах харчової промисловості України можна відмітити, що проблема пошуку оптимального співвідношення джерел фінансування інноваційної діяльності – одне з їх першочергових завдань на сьогодні. Адже саме цей факт здійснює суттєвий вплив на побудову вектору розвитку вітчизняних суб'єктів господарювання. На мікрорівні його розв'язання знаходить відображення у зростанні прибутку вітчизняних підприємств від впровадження новітньої техніки та технологій виробництва, розширення обсягів виробництва та збуту. На макрорівні – зростання конкурентоспроможності країни у цілому та завоювання нових ринків збуту продукції на світовому ринку.

Доопрацювання потребує державна інвестиційна політика, а саме стимулювання залучення фінансових ресурсів в діяльність суб'єктів господарювання, зокрема в інноваційну, поряд з посиленням контролю за їх цільовим використанням. Низька частка державних інвестицій в загальній структурі інвестиційних джерел господарюючих суб'єктів харчової промисловості пояснюється обмеженістю бюджету. Тому слід звернути особливу увагу на стимулювання самофінансування підприємств у інноваційній сфері для свого розвитку, за рахунок розробки заходів з надання податкових пільг підприємствам, зменшення відсоткової ставки за кредитами та іноземного інвестування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII / Верховна Рада України [Електронний ресурс] Верховна Рада України : офіційний web-сайт. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40-IV / Верховна Рада України [Електронний ресурс] Верховна Рада України: офіційний web-сайт. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Офіційний web-сайт Державного комітету статистики України. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Кравченко Н. А. Інвестиційна складова інноваційного розвитку. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності 2011 [Електронний ресурс] / Н. А. Кравченко – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Traeviv/2011_2/6.pdf
5. Рудченко В. В. Проблеми і перспективи фінансового забезпечення інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості Вінницької області [Електронний ресурс] / В. В. Рудченко – Режим

доступу http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2011_1/117-122.pdf.

6. Статистичний збірник “Україна–2010” [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

7. Статистичний збірник «Україна у цифрах 2010»/[за ред. О. Г. Осауленка]. [Електронний ресурс] – К. : Держ. ком. статистики України, 2011. – 252 с.

8. Статистичний щорічник України за 2010 рік/[за ред. О. Г. Осауленка]. [Електронний ресурс] – К. : Держ. ком. статистики України, 2011. –600 с.

УДК 001.895.336.5

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯМ ТА РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

Ареф'єва О. В.

Завдання адаптивного управління підприємством полягає у створенні системи, яка дозволить отримувати об'єктивну інформацію про ефективність вкладених коштів і обґрунтувати прийняття майбутніх рішень у цьому напрямку. Для підприємства важливим є реформування системи адаптивного управління в напрямку систематизації та розробки методик, пов'язаних з підвищенням ефективності інноваційної діяльності.

Ключові слова: *адаптивного управління, інноваційна діяльність*

Пошук шляхів і методів стабілізації та напрямків подальшого розвитку підприємств промисловості відбувається на тлі їхньої невинуватено низької адаптивності до ринкового середовища та нових умов функціонування. Розвиток підприємств у загальному розумінні передбачає удосконалення можливостей організації вирішувати проблеми та спроможність до оновлення шляхом підвищення ефективності управління. При цьому повинно бути передбачене активне запровадження теоретичних та технологічних новинок, досягнень прикладних наук.

Вітчизняні підприємства досить швидко взяли на озброєння механізм управління – стратегічне планування, що стало результатом осмислення цілі, як важливого компоненту ефективності. Однак механізм стратегії не забезпечує повністю адекватних орієнтирів для прийняття рішення та поведінки. Іншими словами, саме по собі визначення цілей ще не відповідає на питання, як ці цілі можна досягти.

Зараз вітчизняні виробники знаходяться у складному становищі. Тривалий розвиток в умовах централізовано-директивного господарювання, повільна трансформація економічних відносин, слабкість і реформованість ринкових інститутів, низька етика бізнесу та організаційна культура, напружені виробничі відносини, специфічні ринкові вимоги у зв'язку із платоспроможним попитом стають серйозним гальмом у процесах адаптації новітніх управлінських концепцій.

У результаті недостатньої уваги до важливості адаптації, інструмент реалізації стратегії - політика підприємства - також у багатьох випадках був відірваний від дійсності і використовувався вкрай однобоко. В ході розвитку ринкових стосунків об'єктивно позначилася потреба у формуванні нових структур і механізмів управління промисловими підприємствами. Більшість великих вітчизняних підприємств, що мали в розпорядженні налагоджену систему виробничо-господарської діяльності, планування і обліку, виявилися нездатні адекватно і усвідомлено реагувати умови зовнішнього середовища, що на постійно змінюються, в силу нерозвиненості ринкових інструментів гнучкого, адаптивного управління.

У зв'язку з цим можна говорити про те, що на цьому етапі розвитку одним з центральних